

CONSTRUCTIEVE FRICTIE

EEN SCHETS

Leerlingen worden van jongs af aan geconfronteerd met gevoelige maatschappelijke kwesties zoals racisme, gendergelijkheid, klimaatverandering of koloniale erfenissen waarover zij uiteenlopende meningen kunnen hebben. Deze maatschappelijke controverse weerspiegelt zich in de klas en dat leent zich dan ook om ermee aan de slag te gaan⁽⁴⁹⁾.

Constructieve frictie verwijst naar het spanningsveld dat ontstaat wanneer verschillende perspectieven binnen een groep botsen. Het doel is niet om deze fricties te vermijden, maar net om ze op te zoeken en pedagogisch te benutten. Wanneer dat op een zorgvuldige manier gebeurt, kunnen ze leiden tot verdieping van kennis, empathie, creatief denken en maatschappelijke betrokkenheid⁽³⁹⁾.

Bij constructieve frictie draait het om het versterken van de kennis van leerlingen in aansluiting op wat ze al denken, weten of voelen. Zo bouw je vanuit hun leefwereld aan nieuwe inzichten. Vermijd gevoelige thema's zoals bijvoorbeeld koloniale monumenten niet, maar ga op zoek naar wat leerlingen daar al over weten en welke gevoelens of vragen ze daarbij hebben⁽⁵⁴⁾. Ga aan de slag met methoden zoals:

- Standpuntenkaart: laat leerlingen hun mening en emoties visueel in kaart brengen.
- Onderzoek en dialoog: nodig leerlingen uit om verschillende meningen te bevragen en uit te dagen en ook externe bronnen, experts of ervaringsverhalen te raadplegen. Op die manier bouwen ze gezamenlijke kennis uit.
- Zorg voor momenten van reflectie, waarin leerlingen nadenken over wat ze geleerd hebben en hoe hun ideeën of inzichten veranderd zijn. Maak dan ook weer de koppeling met hun oorspronkelijke inzichten en opvattingen.

Arts-based learning

biedt daarbij een krachtige tool. Kunst helpt leerlingen om gevoelige thema's te verkennen op een manier die niet enkel talig is. Het opent een veilige ruimte voor gevoelens en reflectie⁽⁵²⁾.

CONSTRUCTIEVE FRICTIE

DE BASISKLEUR

Volgens het polarisatiemodel van Brandsma kan polarisatie over maatschappelijke onderwerpen in drie stappen erger worden⁽⁵⁵⁾:

- Cognitieve polarisatie: Er ontstaan verschillen in meningen.
- Emotionele polarisatie: Er komen gevoelens bij kijken, bijvoorbeeld als iemand zich aangevallen voelt.
- Gedragmatige polarisatie: Mensen sluiten elkaar uit of worden vijandig.

Stel je voor dat je in de klas een debat hebt over het gebruik van sociale media.

In eerste instantie hebben de leerlingen verschillende meningen: sommigen vinden sociale media geweldig, anderen zien het als iets gevaarlijks (cognitieve polarisatie).

Dit is een normaal verschil in opvattingen. Maar als het gesprek verder gaat, kunnen emoties gaan meespelen. Bijvoorbeeld, een leerling voelt zich aangevallen omdat iemand zei dat sociale media “alles slecht maakt”, wat hun persoonlijke ervaring met sociale media negatief beïnvloedt (emotionele polarisatie). Hierdoor kan de discussie omslaan in een felle woordenwisseling.

Als de emoties de overhand nemen, kan de discussie eindigen in vijandigheid of zelfs uitsluiting, bijvoorbeeld als iemand zegt: “Jij begrijpt er gewoon niets van.” en de ander sluit zich af of durft niets meer te zeggen (gedragmatige polarisatie).

Om polarisatie te voorkomen, is het belangrijk om ervoor te zorgen dat emoties niet de bovenhand krijgen⁽⁵⁵⁾. Daarom heb je hier als leerkracht een belangrijke rol in het goed begeleiden van gesprekken. Enkele tips zijn^(14; 45; 51):

- Stel vragen in plaats van antwoorden te geven: Laat leerlingen zelf nadenken. Betrek alle leerlingen en niet alleen de luidste sprekers.
- Gebruik verdiepende vragen: Vraag door, maak dingen duidelijk. Achterhaal waarom leerlingen iets zeggen.
- Zorg voor openheid: Laat iedereen vrijuit spreken en luisteren. Bouw een klasomgeving waarin respect en gelijkwaardigheid vanzelfsprekend zijn. Werk bijvoorbeeld met werkvormen zoals een lijn-gesprek met verschillende ankerpunten waarbij leerlingen zich mogen verplaatsen.
- Oefen op argumenteren: Leer leerlingen hoe ze een argument goed onderbouwen. Laat ze ook tegenargumenten onderzoeken.
- Maak het concreet: Zorg ervoor dat je gesprekken kan voeren aan de hand van concrete voorbeelden.

Stel jezelf vragen: Sta open voor andere meningen, ook als leerkracht.

DE MAGIE VAN CREATIE

Het integreren van constructieve frictie in de klas kan veel opleveren. Het zorgt voor^(39; 51; 52):

- Leermomenten die ontstaan uit discussie of wrijving.
- Multiperspectivisme en respect voor andere standpunten.
- Betere communicatie en samenwerking.
- Respectvolle omgang met pluraliteit.
- Sterkere argumentatie en kritisch denken.
- Grotere betrokkenheid en zelfvertrouwen.
- Meer openheid en wederzijds respect.
- Interesse in democratie, politiek en de samenleving.
- Uitdagende gesprekken en een diepere betrokkenheid bij besluitvorming.
- Emotionele intelligentie.

DE KUNST VAN DE PRAKTIJK

Om constructieve frictie op een effectieve manier in de klas te integreren, is het belangrijk om eerst enkele basisvoorwaarden te scheppen voor een goede dialoog. Een van de belangrijkste voorwaarden is het creëren van een omgeving waarin leerlingen zich durven uit te spreken. Om dit te realiseren verwijzen we je graag door naar onze bingokaart **'Veilige leeromgeving'**.

Vorbereiding op het gesprek:

Alvorens je een dialoog aanvangt, is het cruciaal om⁽⁸⁾:

1. Een goed thema te kiezen: Zorg dat het onderwerp duidelijk en relevant is.
2. Je klas goed te kennen: Weet wat je leerlingen al weten en voelen over het onderwerp.
3. Gespreksvaardigheden te oefenen: Leer leerlingen luisteren naar elkaar, een standpunt goed te beargumenteren, respectvol te spreken en te reageren.

Tijdens het gesprek:

Tijdens het gesprek is het belangrijk om^(8; 43):

- Samen afspraken te maken en grenzen te stellen.
- Een passende werkvorm te gebruiken: Werk niet met een opsplitsing in teams met louter 'pro' en 'contra' of 'winnaar' en 'verliezer'.
- Tegenstemmen en verschillende standpunten aan het woord te laten.
- Ieder argument te waarderen, maar tegelijkertijd ook wel te beoordelen.
- De leerlingen niet noodzakelijk te laten zoeken naar een 'compromis' – verschil mag er zijn.

CONSTRUCTIEVE FRICTIE

DE INSPIRATIEGALERIJ: OM JE OP WEG TE HELPEN

Er zijn veel manieren om constructieve frictie in je klas te integreren.

Hieronder vind je enkele ideeën^(38; 50). Deze voorbeelden zijn niet limitatief, de methode kan op veel manieren en in allerlei vakken toegepast worden.

Debat in ruimte	Voorbeeldstelling: “Kinderen onder de 12 jaar zouden geen eigen smartphone mogen hebben.” Zo werkt het: 1. Leg twee denkbeeldige lijnen op de vloer: 2. Horizontaal: van “helemaal eens” tot “helemaal oneens”. 3. Verticaal: van “positief gevoel” tot “negatief gevoel”. 4. Laat leerlingen een plaats innemen op de kruising van hun mening en gevoel. 5. Laat ze daarna uitleggen waarom ze daar staan. Ze leren zo hun mening én gevoel uitdrukken. 6. Bespreek: Wat valt je op? Hoe voelt het om elkaars standpunt te zien én horen?
Het gebruik van een gespreks-model	Voorbeeldstelling: “Vlees eten zou verboden moeten worden.” Zo werkt het: 1. Verzamel alle meningen (zonder debat): Laat kinderen één voor één hun mening geven. Jij noteert deze zichtbaar op het bord of papier. Niemand mag reageren. 2. Erken het minderheidsstandpunt: Bijvoorbeeld: “Ik ben de enige die zegt dat vlees eten helemaal oké is.” Geef deze leerling ruimte om uit te leggen waarom. 3. Verbind perspectieven: Vraag aan de meerderheid: “Wat heb je nodig om je in te leven in dit andere standpunt?” 4. Vraag daarna hetzelfde aan de minderheid. Reflecteer samen: “Wat heb je geleerd van het horen van andere perspectieven?”
Structured Academic Controversy	Voorbeeldstelling: “Dieren zouden niet in een dierentuin mogen leven.” Zo werkt het: 1. Verdeel de groep: twee leerlingen verdedigen ‘voor’, twee ‘tegen’ (groepjes van 4). 2. Ze krijgen even tijd om hun argumenten voor te bereiden. 3. Laat beide duo’s hun standpunten presenteren. 4. Daarna wisselen ze van rol: het ‘voor’-team verdedigt nu de ‘tegen’-kant, en omgekeerd. Dit bevordert empathie en kritische analyse. 5. Tot slot zoeken ze als groep naar een gemeenschappelijke conclusie of maken een lijstje: • Wat zijn sterke argumenten van beide kanten? • Wat is jouw eigen mening nu?